دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی

بررسی شیوه‌های آموزشی مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان روستایی

رضا موحدی[1] و جلیله سلیمانیان بروجنی[2]

۱- دانشیار، دانشگاه بوعلی سینا، همدان (نویسنده مسوول: r.movahedi@basu.ac.ir)
۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه بوعلی سینا، همدان
تاریخ دریافت: ۹۶/۴/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۶/۷/۲۹

چکیده

با توجه به نقش و اهمیت مشارکت زنان روستایی و روحیه کارآفرینی آنان، بی‌شک توجه همزمان به این دو موضوع از اهمیت ویژه‌ای در پیشبرد برنامه‌های توسعه روستایی برخوردار است. به همین دلیل، هدف مطالعه حاضر بررسی نقش آموزش در توسعه کارآفرینی زنان روستایی است. جامعه آماری تحقیق را ۱۱۰ تن از زنان روستایی کارآفرین شهرستان بروجن تشکیل دادند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده تعداد ۸٦ تن از آن‌ها به عنوان نمونه انتخاب شدند. روایی محتوایی سوالات پرسشنامه با استفاده از نظرات کارشناسان و متخصصین مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آن نیز در طی پیش‌آزمون و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی و به میزان ۰/۸۹۹ محاسبه شد. داده‌های به‌دست آمده توسط نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ تحلیل شد. نتایج تحقیق نشان داد میزان آگاهی زنان مورد مطالعه پیرامون کارآفرینی در حد متوسط می‌باشد و بیشتر آن‌ها نگرش مثبتی نسبت به نقش آموزش در بهبود کارآفرینی داشتند. بر اساس نتایج آزمون تحلیل عاملی، شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی به‌ترتیب اهمیت در سه عامل آموزش‌های تخصصی کارآفرینی، استفاده از اطلاعات و تجارب کارآفرینان زن موفق و استفاده از رسانه‌ها و اینترنت دسته‌بندی شدند. به منظور توسعه کارآفرینی بین زنان روستایی استفاده از روش‌های آموزش عملی، زنان کارآفرین موفق همچنین رسانه‌های نوین پیشنهاد می‌شود.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی روستایی، زنان کارآفرین، دوره‌های آموزشی، توسعه روستایی، بروجن

مقدمه

امروزه ضرورت کارآفرینی در رشد، توسعه و شکوفایی جوامع انسانی بیش از پیش مشهود گردیده است (۳۰). هم‌اکنون، افراد خلاق، نوآور و مبتکر به‌عنوان کارآفرینان باعث ایجاد تحولات بزرگی در زمینه‌های صنعتی، تولیدی و خدماتی در سرتاسر جهان شده‌اند. کارآفرینان کسانی هستند که با ایجاد کسب‌وکار جدید، محصولات و خدمات مورد نیاز مردم را تولید کرده و درآمد خوبی کسب می‌کنند. در این میان، توجه به روستائیان و روحیه کارآفرینی آنان به عنوان عوامل مهم اجتماعی و اقتصادی در جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخورداربوده و بی‌شک از مهم‌ترین راهکارهای توسعه روستایی که زیرمجموعه توسعه پایدار کشور هم هست محسوب می‌شود (۱۹). کارآفرینی مفهومی است که تاکنون از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است و همه بر این باورند که کارآفرینی[1] موتور محرکه توسعه اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه است. کارآفرین به فردی گفته می‌شود که به تنهایی یا با مشارکت دیگران، کسب‌وکاری ایجاد کرده و با قبول مسئولیت‌های اجتماعی، اداری و مالی، در اداره امور روزانه شرکت کند (۳،۲۵).

در جامعه امروز ایران، زنان نقش مهم و در حال گسترشی در زمینه کسب و کارها ایفا کرده به‌گونه‌ای که در سال‌های اخیر، سهم زنان در کسب و کارهای خصوصی و غیردولتی روند رو به رشدی را طی کرده است. بنابراین، با توجه به ضرورت توسعه‌ی سهم زنان در اقتصاد ملی و مقابله با بحران بیکاری زنان، ضروری است که شرایط لازم برای توسعه کارآفرینی زنان فراهم گردد، تا زنان هم با ایجاد کسب‌وکار و فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران بتوانند به حل این بحران کمک کنند. بنابراین، توسعه کارآفرینی و راه‌اندازی و ارتقاء کسب‌وکار خرد و کوچک به طور فزاینده‌ای به‌عنوان ابزاری برای ایجاد فرصت‌های اشتغال پایدار به‌ویژه برای افراد حاشیه‌ای مانند زنان، فقرا و افراد معلول مورد توجه است (۲۹). براساس آخرین آمار دیده‌بان جهانی کارآفرینی[2] درباره وضعیت کارآفرینی زنان از بین ۴/۲ میلیارد در جهان، زنان نصف مردان درگیر امر کارآفرینی هستند (۲۱). در ایران نیز وضعیت اشتغال زنان مشابه با کشورهای در حال توسعه، در وضعیت مطلوبی نیست، همواره زنان فرصت‌های شغلی کمتری داشته و به‌طور غالب در بخش غیررسمی با اندک دستمزد مشغول به‌کار هستند. طبق آمار ۱۳۹۵، نرخ مشارکت اقتصادی در جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در کل کشور ۴۰/۴ درصد بوده که این شاخص در بین زنان ۱۵/۹ درصد محاسبه شده است. بیشترین فعالیت زنان در بخش خدمات ۵۲/۵ درصد و ۲۴/۱ درصد در بخش صنعت و ۲۳/۴ درصد در بخش کشاورزی است. این در حالی است که سهم و نقش زنان روستایی در ایران در توسعه بخش کشاورزی تعیین‌کننده است، به‌گونه‌ای که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ سهم اشتغال زنان ۱۲/۵ درصد بوده که ۳۸/۸ درصد ازآن شاغلان را زنان روستایی تشکیل می‌دهند (۱۶). بنابراین، لازم است با اجرای برنامه‌های اشتغال و کارآفرینی در روستاها وضعیت آنان را بهبود بخشید.

تاکنون کشورهای زیادی به مقوله کارآفرینی زنان روستایی پرداخته‌اند، از آن جمله می‌توان به کشور فیلیپین اشاره کرد که به تأسیس باشگاه‌های توسعه روستایی زنان

1- Entrepreneurship
2- Global Entrepreneurship Monitoring

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

توسط سازمان ترویج این کشور با هدف بالابردن اعتماد به نفس زنان و دختران روستایی مبادرت کرده است. همچنین در بنگلادش، طرح بانک گرامین در سال ۱۹۸۳ با هدف اعطای وام به زنان روستایی فقیر توانست بسیاری از افراد محروم را قادر کند که از طریق کارآفرینی، بر فقر خود غلبه کنند. در سال‌های اخیر در کشور ما هم در زمینه توسعه و ترویج کارآفرینی زنان و دختران روستایی اقداماتی انجام شده است. یکی از برنامه‌های کارآفرینی ویژه زنان روستایی درکشور "طرح مرکز رشد و توسعه کارآفرینی زنان روستایی" دفتر امور زنان روستایی وزارت جهاد کشاورزی بوده که از سال ۱۳۸۸ با هدف توانمندسازی زنان روستایی و عشایری، ایجاد مهارت‌های لازم برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای موفق، ایجاد فرصت‌های جدید برای زنان روستایی، افزایش درآمد و سرمایه آن‌ها و کمک به خودکفایی و استقلال آنان به اجرا درآمد. حال با توجه به نکات یاد شده برای رسیدن به پاسخ این سؤال که آموزش چه نقشی در بهبود کارآفرینی زنان روستایی دارد؟ اهداف زیر در این تحقیق در نظر گرفته شدند: شناسایی و اولویت‌بندی شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی شناسایی میزان آگاهی و مهارت زنان روستایی درباره کارآفرینی تحلیل شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی.

کارآفرینی روستایی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی در جهت کاهش شکاف شهر و روستا، ایجاد فرصت‌های برابر اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی است و ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه پایدار است (۲۹). کارآفرینان روستایی بر خلاف کارآفرینان شهری می‌توانند بر روی کسب‌وکارهای سبز، کشاورزی ارگانیک، محصولات پایدار جنگلی، اکوتوریسم و انرژی‌های تجدیدپذیر سرمایه‌گذاری کنند. حضور کسب‌وکارهای متنوع و کوچک می‌تواند اقتصاد روستایی را در برابر تغییرات اقتصادی ملی محافظت کند. مردم محلی می‌توانند از مهارت‌ها، استعدادها و منابع خود برای فعالیت‌های کارآفرینانه استفاده کنند و کسب‌وکارهای کوچک با جهت‌گیری محلی مشوق دانش بومی بین ساکنان است. سیدوهو و کائور (۳۳) معتقدند رشد کارآفرینی روستایی موجب دسترسی بیشتر زنان روستایی به منابع لازم برای تبدیل شدن آن‌ها به کارآفرین می‌شوند. کارآفرینی در فعالیت‌های کشاورزی براساس فعالیت‌های کشاورزی و خانگی استوار است و زنان در این دو فعالیت حضوری چشمگیر دارند. دینالاوی و رابرت فیلیون (۱۲) زن کارآفرین را چنین تعریف می کنند: کسی که به تنهایی یا با مشارکت یا با ارثیه‌ای، کاری را با خلاقیت و نوآوری به راه انداخته یا پذیرفته و با پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی و اداری و مالی و ریسک‌های مالی، فرآورده‌های تازه‌ای عرضه کرده تا در بازار خرید و فروش بر رقیبان چیره شود.

راه‌اندازی و ارتقاء کسب‌وکارهای مختلف در روستا به عنوان ابزاری برای ایجاد فرصت‌های اشتغال پایدار به ویژه برای افراد حاشیه‌ای مانند زنان، فقرا و افراد معلول محسوب می‌شود. توانمندسازی اقتصادی زنان موجب می‌گردد که تأثیر مثبت دراعتماد به‌نفس، مذاکره و موقعیت زنان دردرون خانواده و افزایش حضور زنان در فرایند تصمیم‌گیری به‌وجودآید. مزایای توانمندسازی اقتصادی زنان از طریق افزایش کارآفرینی نصیب آن‌ها می‌شود (۳۰). امروزه به حضور زنان در اجتماع به دیده کفه دیگر موازنه اقتصادی نگریسته می‌شود و نادیده گرفتن تأثیر آنان در عرصه اجتماعی و اقتصادی برابر، موجب عدم دستیابی به اهداف توسعه می‌شود. نیروی انسانی که متشکل از زن و مرد می‌باشد، اولین اهرم به حرکت درآوردن موتور توسعه است و از آنجا که زنان بزرگترین گروه محرومان در جهان هستند تلاش برنامه‌ریزان وکارشناسان زنان روستایی نخست باید معطوف به جبران محدودیت‌ها و محرومیت‌ها وسوق دادن زنان روستایی به سوی تساوی اجتماعی و اقتصادی باشد و این امر جز با تواناسازی آنان از طریق کارآفرینی میسر نیست (۱۴).

ارائه پشتیبانی مؤثر برای کسب‌وکار زنان بسیار مهم است این پشتیبانی به منظور تسهیل کسب‌وکار آن‌ها ازجمله برنامه‌های آموزشی زنان و ارائه مهارت‌های کارآفرینی می‌باشد ایجاد مراکز رشد کسب‌وکار راه مهم دیگری برای کمک به اطمینان از کسب‌وکارهای زنان است (۳۰). ضرورت ایجاب می‌کند کارشناسان و برنامه‌ریزان زنان روستایی نیز توجه ویژه‌ای به موضوع آموزش کارآفرینی زنان و دختران روستایی و عشایری مبذول دارند.

بدون شک آموزش کارآفرینی یکی از ابعاد مهم و ضروری در برنامه‌های ترویج کارآفرینی در جامعه می‌باشد تمایل به کسب آموزش‌های کارآفرینی از اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰، از زمانی که مباحث کارآفرینی از سوی مک‌کله‌لند، کولنیز، مور مطرح شد، تاکنون رشد سریعی یافته است. در طول سال‌های اخیر آموزش کارآفرینی در حیطه کسب‌وکارهای جدید بیشتر مورد توجه بوده و از سوی کنفرانس کاخ سفید، به عنوان ششمین نکته قابل توجه برای حل مشکلات بنگاه‌های کوچک اقتصادی مطرح شده است (۳۵).

کمیسیون آموزش کارآفرینی اروپا (۳۴) در گزارش خود اعلام کرده است که توسعه دانش، نگرش و مهارت‌های کارآفرینانه به افراد امکان می‌دهد ایده‌های خود را به عمل تبدیل کنند. از نظر این کمیسیون یکی از نتایج آموزش کارآفرینی، تغییر نگرش افراد درباره کارآفرینی است (۷). همچنین، از منظر دیدبان جهانی کارآفرینی مهارت‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای کارآفرینانه قابل آموزش و یادگیری هستند و آموزش کارآفرینی نقش ضروری در شکل‌گیری نگرش‌ها، مهارت‌ها و فرهنگ ایفا می‌کند.

تحقیقات اخیر نشان می‌دهند که آموزش کارآفرینی تأثیر مثبتی بر توسعه برخی عوامل ادراکی مانند خود کارآمدی دارد (۵). محققان در این تحقیقات، افرادی که در دوره‌های آموزشی کارآفرینی شرکت نکردند را با فراگیرانی که در این دوره‌ها شرکت کردند، مقایسه نمودند و در طی آن دریافتند که گذراندن دوره‌های کارآفرینی تأثیر معنی‌داری بر سطح خود کارآمدی افراد دارد. همچنین، در یک مطالعه مقایسه‌ای قبل و بعد از دوره‌های آموزش کارآفرینی، پیترمن و کندی (۲۶)

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

مشاهده کردند که فراگیران پس از اتمام دوره‌های کارآفرینی، به سطح بالاتری از مطلوبیت در کسب‌وکارهای خود دست یافتند. از سوی دیگر، دانا (۶) در مورد امکان‌پذیری آموزش کارآفرینی، معتقد است که اگرچه آموزش کارآفرینان بالقوه برای شناسایی فرصت‌ها امکان‌پذیر است، ولی آموزش آن‌ها برای ایجاد فرصت‌ها کار ساده‌ای نیست. بر این اساس وی نتیجه می‌گیرد که کارآفرینی مبتنی بر شناسایی فرصت‌هاست (کارآفرینی مد نظر کریزنر) که قابل آموختن است ولی کارآفرینی که مبتنی بر خلق فرصت‌هاست (کارآفرینی مد نظر شومپیتر)، قابل آموختن نیست.

با توجه به نقش فعالیت‌های آموزشی در برنامه‌های ترویج کارآفرینی، در ادامه به تبیین ساختار، محتوا و شیوه‌های آموزش کارآفرینی پرداخته می‌شود. بر اساس تقسیم‌بندی اینترمن، می‌توان ۴ هدف اساسی برای برنامه‌های آموزش کارآفرینی متصور شد که عبارتند از: آگاهی نسبت به کارآفرینی، نحوه ایجاد کسب‌وکارهای کارآفرینانه، توسعه کسب‌وکارهای کارآفرینانه کوچک و آموزش آموزش‌گران دوره‌های کارآفرینی. جوهانیسون (۱۸) برنامه‌های آموزش کارآفرینی را دارای ۵ هدف یادگیری عمده شامل «دانش چرایی» برای توسعه نگرش‌ها و انگیزه‌های صحیح برای کارآفرینی، «دانش چگونگی» برای توسعه قابلیت‌های فنی و مهارت‌های مورد نیاز برای توسعه کسب‌وکار، «شناسایی افراد» برای توسعه شبکه‌های ارتباطی کارآفرینان، «مدیریت زمان» برای نحوه عمل صحیح در زمان مناسب و «دانش چیستی» برای کسب دانش و اطلاعات مورد نیاز برای توسعه کسب‌وکارهای جدید می‌داند.

بررسی‌ها نشان می‌دهند که نوع آموزش کارآفرینی در مراحل مختلف راه‌اندازی و اداره کسب‌وکارهای کارآفرینانه یکسان نیست و نیازهای یادگیری افراد بر حسب مراحل مختلف توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه نظیر مرحله آگاه‌سازی، مرحله قبل از راه‌اندازی، مرحله رشد و مرحله بلوغ متفاوت است. به عنوان مثال، اطلاعات مورد نیاز افراد در مرحله آگاه‌سازی، عمدتاً شامل شناسایی و تحلیل فرصت‌ها می‌باشد، حال آنکه در مرحله قبل از راه‌اندازی کسب‌وکار، توانایی امکان‌سنجی بازار و در مرحله راه‌اندازی کسب‌وکار، برنامه‌ریزی و محاسبه برای راه‌اندازی کسب‌وکار جدید دارای اهمیت بیشتر می‌باشد. بر این اساس، اهداف برنامه‌های آموزش کارآفرینی تحت تأثیر نیازهای افراد در مراحل مختلف فعالیت‌های کارآفرینانه قرار می‌گیرد (۲۰). بنابراین، در ادبیات مربوط به آموزش کارآفرینی نوعی اتفاق‌نظر وجود دارد که هدف اصلی برنامه‌های آموزش کارآفرینی، افزایش موفقیت افراد در ایجاد کسب‌وکارهای جدید می‌باشد. بر همین اساس، بر خلاف سایر دوره‌های آموزشی که بر حسب تعداد فراگیران ارزشیابی می‌شوند، دوره‌های آموزش کارآفرینی بایستی بر اساس تأثیرات اقتصادی و اجتماعی کسب‌وکارهایی که فراگیران ایجاد می‌کنند، ارزشیابی شده و از معیارهایی مانند تعداد کسب‌وکارهای جدید ایجاد شده، تعداد فرصت‌های شغلی ایجاد شده، انواع کسب‌وکارهای ایجاد شده و توانایی‌های بالقوه آن‌ها در افزایش رشد اقتصادی استفاده شود (۳۷،۳۶). به اعتقاد لی و وونگ (۲۰)، اگرچه تاکنون اهداف مشخصی برای آموزش کارآفرینی تعریف نشده است، ولی به‌طور خلاصه می‌توان اهداف دوره‌های آموزش کارآفرینی را به صورت زیر معرفی کرد:

- شناسایی و تربیت کارآفرینان بالقوه برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای جدید
- توانمندسازی افراد برای تهیه طرح‌های کارآفرینانه جدید
- تأکید بر موضوعات مهم و ضروری برای اجرای طرح‌های کارآفرینانه، از قبیل آشنایی با بازار و مسائل مالی و حقوقی
- ارتقاء قابلیت‌هایی نظیر استقلال و تحمل ریسک در افراد

امروزه از کارآفرینی به عنوان متغیری با نقش کلیدی در اقتصاد یاد می‌شود. رحمتی و همکاران (۲۸)، در تحقیقی با هدف تحلیل و بررسی نظام خط مشی‌گذاری برای آموزش غیررسمی اشاره کردند، کارآفرینی و کارآفرینان سهم به سزایی در توسعه اقتصادی دارند. کارآفرینی عامل حیاتی در زایش ایده‌های جدید، خلق شرکت‌ها و کسب وکارهای جدید و به‌طورکلی پرورش اقتصاد است. ایدروس و همکاران (۱۵) در پژوهش خود دریافتند برنامه کارآفرینی به ایجاد کسب‌وکار و رشد مشاغل جدید کمک کرده و زمینه را برای تحقیقات آینده مشخص می‌کند. موحدی و یعقوبی فرانی (۲۵) به نقل از پترین در زمینه بررسی نقش کارآفرینی به منزله یک نیروی اقتصادی در توسعه روستایی نتیجه می‌گیرند کارآفرینی روستایی به‌کارگیری نوآورانه‌ی منابع و امکانات روستا برای خلق فرصت‌های کسب وکاراست. آراستی (۱) در پژوهش خود با هدف بررسی کارآفرینی به عنوان ساختار فرهنگی- اجتماعی مؤثر در ایجاد کسب و کار به این نتیجه می‌رسد که از میان عوامل فرهنگی- اجتماعی مؤثر بر کسب‌وکار، تنها عامل تقویت‌کننده، نگرش موافق اطرافیان به زن کارآفرین می‌باشد. گلرد (۱۱) در تحقیقی با هدف بررسی خانواده و شناخت راهکارهای توسعه‌ی کارآفرینی زنان ایرانی نتیجه می‌گیرد بنا به ضرورت توسعه سهم زنان در اقتصاد ملی و مقابله با بحران بیکاری زنان، ضروری است که شرایط لازم برای توسعه کسب‌وکار زنان کارآفرین نیز فراهم گردد تا زنان با ایجاد کسب‌وکار و فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران بتوانند معضل کنونی جامعه را پایان بخشند. یعقوبی فرانی و همکاران (۳۸) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل آموزشی- نهادی موثر بر کارآفرینی زنان روستایی دریافتند توسعه‌ی کسب و کارهای کوچک زنان روستایی در ایران بی‌تردید می‌تواند میزان بیکاری را کاهش دهد و از هزینه‌هایی که دولت صرف ایجاد شغل می‌کند، بکاهد. کارآفرینی زنان نقش برجسته‌ای در سلامت اقتصاد ملت‌ها دارد. جمشیدی و همکاران (۱۷) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی، عوامل پیش‌برنده

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

توسعه کارآفرینی زنان روستایی را عوامل اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی، ترویجی، فردی، رفتاری و محیطی برشمردند. مک الوی (۲۲) بیان می‌کند توسعه‌ی کارآفرینی در جوامع روستایی نیازمند فراهم‌سازی زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و از طرفی همکاری نظام‌های آموزشی با ساختارهای اداری و مالی و تدارک سایر سازوکارهای حمایتی می‌باشد. نقش آموزش در فرآیند کارآفرینی و سطوح عملکردی که کارآفرینان برا ی بقا و رشد و موفقیت کسب و کارها به آن نایل می‌شوند، بسیار پراهمیت خواهد بود. گلرد (۱۰) در تحقیقی با هدف شناسایی عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان نتیجه می‌گیرد نقش عوامل فردی در توسعه کارآفرینی زنان از سایر عوامل مؤثرتر است و همچنین مهم‌ترین انگیزه‌ها و اهداف زنان در کسب‌وکار رضایت شغلی و کسب اعتبار است. صابریان و صبوری (۳۰) در مطالعه خود با هدف تحلیل عوامل مؤثر بر کارآفرینی زنان عضو صندوق اعتبارات خرد سمنان نتیجه می‌گیرد عوامل مؤثر به‌ترتیب عباتند از: سختکوشی، کانون کنترل درونی، ریسک‌پذیری روانی، ریسک‌پذیری مالی، نوآوری، تحمل ابهام، خلاقیت، پشتکار، فرصت طلبی. قادرمرزی و همکاران (۹) در مطالعه خود با هدف شناسایی موانع توسعه کارآفرینیِ زنان روستایی نتیجه می‌گیرد ۳ عامل نداشتن پشتوانه مالی و پس انداز کافی، نداشتن وثیقه و ضامن برای استفاده از اعتبارات دولتی و عدم توانایی در رقابت با مردان در عرصه تجارت و اقتصاد مانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی خواهد شد. ژو و همکاران (۴۰) در پژوهشی با هدف بررسی کارآفرینی زنان در در ویتنام دریافتند که زنان به عنوان سرمایه‌ی اجتماعی خانواده، ظرفیت‌های زیادی برای کارآفرین شدن دارا می‌باشند و با توجه به این ظرفیت‌ها دولت ویتنام سیاست حمایت از کسب‌وکارهای خرد زنان روستایی همچنین تشکل‌های با مالکیت زنان را در اولویت قرار داده است. فیروزآبادی و نصرالهی (۸) در مطالعه‌ای با هدف ارزیابی رابطه‌ی اعتماد اجتماعی و روحیه‌ی کارآفرینی زنان روستایی دریافتند هرچه اعتماد اجتماعی (فردی، عمومی و نهادی) زنان روستایی بیشتر باشد، قدرت ریسک‌پذیری آن‌ها افزایش می‌یابد و در فعالیت‌های کاری خود از خلاقیت بیشتری برخوردار می‌شوند. سینکه و باک (۳۲) در تحقیقی با هدف بررسی نقش زنان در توسعه کارآفرینی چندمنظوره در مزارع خانوادگی (یک رهیافت یادگیری کارآفرینی) به این نتیجه رسیدند که جنبه‌های ضرورت یادگیری و آموزش زنان در توسعه کارآفرینی چند منظوره عبارتند از: ۱- معرفی هویت و شیوه‌های جدید بر روی مزرعه ۲- دسترسی به شبکه‌های جدید و نشست در محیط یادگیری ۳- آغاز مذاکرات در خانواده کشاورزی با توجه به گرایش مزرعه به سمت تولید چندمنظوره. چرمچیان لنگرودی و امیربیگی (۴) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی روانشناختی زنان روستایی نتیجه می‌گیرند، استفاده از روش‌های آموزش گروهی، استفاده از زنان آموزش دیده و ارائه خدمات آموزشی از طریق شرکت‌های خصوصی خدمات مشاوره فنی و مهندسی کشاورزی باعث تبادل افکار ونظرات بین زنان، توجه به نیاز زنان، ورود بیشتر آن‌ها به فعالیت‌های اجتماع و آشنا کردن آن‌ها با مهارت‌های گوناگون و کاربردی می‌گردد و باعث خوداتکایی و توانمندسازی بیش‌تر آن‌ها می‌گردد. یعقوبی فرانی و همکاران (۳۹) در تحقیقی با هدف بررسی عوامل موثر بر کارآفرینی زنان روستایی دریافتند میزان بهره‌مندی از فرصت‌های آموزشی و میزان دسترسی به عوامل نهادی- سازمانی از جمله عوامل مؤثر برافزایش سطح کارآفرینی زنان روستایی می‌باشد و معتقدند ایجاد کارگاه‌های آموزشی توسط مراکز ترویجی، ایجاد تنوع در برنامه‌های آموزشی و ترغیب زنان روستایی به بهره‌مندی از رسانه‌ها و شبکه‌های متنوع ارتباطی برای کسب اطلاعات تخصصی شغلی و حرفه‌ای مورد نیاز از جمله راهکارهای مؤثر برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستا خواهد بود. محمدی و لشگر آرا (۲۳) در تحقیق خود با هدف بررسی نقش آموزش کارآفرینی در توانمندسازی زنان کارآفرین روستایی استان ایلام به این نتیجه رسیدند که بین قابلیت‌های کارآفرینی با توانمندسازی در مواردی چون ریسک‌پذیری، نیاز به موفقیت و عمل‌گرایی رابطه معنی‌داری وجود دارد و لازم است جهت افزایش توانمندی زنان کارافرین توجه ویژه‌ای به برگزاری دوره‌های آموزش غیررسمی کرده و همچنین با دعوت از زنان کارآفرین روستایی با تجربه و موفق به عنوان الگویی اثربخش بر موفقیت آن افزود. موحدی و همکارانش (۲۴) در تحقیق خود با هدف بررسی شیوه‌های آموزشی موثر بر کارآفرینی دریافتند که برگزاری دوره‌های تخصصی کارآفرینی، استفاده از روش‌های آموزش عملی در دوره‌های کارآفرینی، تناسب محتواهای برنامه‌های کارآفرینی با نیاز و علاقه مخاطبان، برگزاری دوره‌های متنوع کارآفرینی، تقویت فرهنگ کارآفرینی و استفاده از مربیان با تجربه در زمینه آموزش کارآفرینی از مهم‌ترین شیوه‌های بهبود آموزش کارآفرینی هستند. باقرصاد (۲) در تحقیقی با شناسایی عوامل کلیدی موفقیت آموزش الکترونیکی کارآفرینی نتیجه می‌گیرد که آموزش الکترونیک و از راه دور یکی از روش‌های مؤثر برای توسعه کارآفرینی می‌باشد که خود تابع عوامل گوناگونی چون مدیریت آموزشی صحیح و وجود رهبری فنی می‌باشد. هشیم و همکاران (۱۳) در پژوهش خود با هدف توانمندسازی زنان کارآفرین روستایی با مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات به این نتیجه رسیدند که زنان با شرکت در دوره‌های آموزشی مهارت در استفاده از کامپیوتر و دسترسی به اینترنت، مشارکت موفقیت‌آمیزتری در کسب‌وکار داشته و ارزش اجتماعی و اقتصادی آنان افزایش می‌یابد. بنابراین، به طور کلی می‌توان از پژوهش‌هایی که اشاره شد به این جمع‌بندی رسید که آموزش و برگزاری دوره‌های آموزشی به ویژه آموزش‌های تخصصی و فنی و حرفه‌ای تأثیر مستقیمی در توسعه کارآفرینی بین زنان روستایی دارا است. به سبب توسعه کارآفرینی و افزایش زنان کارآفرین، میزان مشارکت زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی تقویت شده و این مساله باعث افزایش توانمندی‌های زنان روستایی خواهد شد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

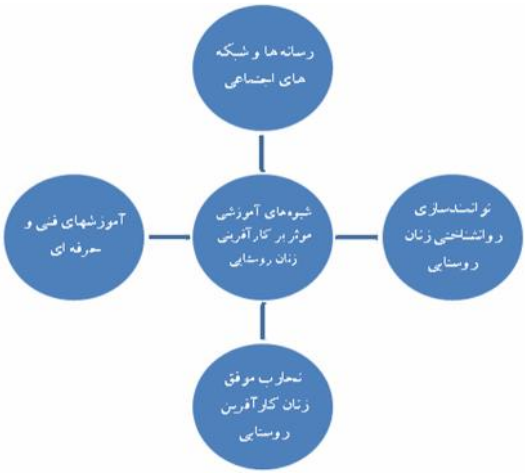

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق
Figure 1. Conceptual model of the research

مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع کاربردی است و از لحاظ نحوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها از نوع پیمایشی- توصیفی است. جامعه آماری این تحقیق زنان روستایی کارآفرین شهرستان بروجن است که کسب‌وکار کوچکی راه‌اندازی کرده‌اند و تعدادشان ۱۱۰ نفر بوده که بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۸۶ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده جهت جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه‌ای بود که سوالات آن توسط محقق و بر اساس پیشنه و سوابق پژوهش‌های انجام شده در ۴ بخش استخراج شد. بعد از تأیید روایی محتوایی پرسشنامه توسط اساتید ترویج و آموزش کشاورزی، برای سنجش پایایی آن، ۲۵ نفر از زنان روستایی کارآفرین پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند و با استفاده از آلفای کرونباخ میزان پایایی به مقدار ۰/۸۹۹ محاسبه شد. بعد از توزیع کامل پرسشنامه‌ها بین جامعه آماری، ۸۶ پرسشنامه تکمیل و جمع‌آوری شد و داده‌های به‌دست آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها، به تناسب از آماره‌های میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و روش تحلیل عاملی استفاده شد. شکل (۱)، مدل مفهومی تحقیق را نشان می‌دهد.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی زنان روستایی کارآفرین

نتایج حاصل از آمار توصیفی مربوط به زنان کارآفرین روستایی مورد مطالعه نشان داد که از بین آن‌ها ۶۸/۶ درصد متاهل و ۳۱/۴ درصد مجرد بودند. میانگین سن زنان کارآفرین مورد مطالعه ۳۹ سال بود. همچنین از لحاظ سطح تحصیلات بیشتر آن‌ها در سطح دیپلم بودند، که بیان‌کننده سطح سواد به نسبت خوب زنان روستایی کارآفرین هست. همچنین، ۳۳/۷ درصد از زنان عضو تعاونی بودند که نشان‌دهنده همکاری و مشارکت در حد متوسط زنان کارآفرین است. همچنین، میانگین سابقه کار آن‌ها در زمینه کارآفرینی حدود ۱۰ سال می‌باشد. جدول (۱)، ویژگی‌های فردی زنان کارآفرین را نشان می‌دهد.

جدول ۱- ویژگی‌های فردی زنان کارآفرین
Table 1. Women entrepreneurs' individual features

متغیر	گویه	فراوانی	درصد
وضعیت تأهل	مجرد	۲۴	۱۳
	متاهل	۱۳۱	۸۷
	جمع	۱۵۵	۱۰۰
میزان تحصیلات	بی‌سواد	۴	۴/۶
	خواندن و نوشتن	۶	۶
	ابتدایی	۱۰	۱۱/۶
	راهنمایی	۱۲	۱۴
	دیپلم	۳۲	۳۷/۲
	فوق دیپلم	۶	۷
	لیسانس و بالاتر	۱۶	۱۸/۶
	جمع	۱۵۵	۱۰۰
عضو شرکت تعاونی	بله	۲۹	۳۳/۷
	خیر	۵۷	۶۶/۳
	جمع	۸۶	۱۰۰

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

آگاهی و مهارت شخصی پیرامون کارآفرینی

طبق یافته‌های بدست آمده در جدول ۲، از میان ۹ گویه مربوط به آگاهی و مهارت شخصی پیرامون کارآفرینی به ترتیب، میزان علاقه زنان به کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک، میزان اعتقاد و باور زنان نسبت به توسعه کارآفرینی، میزان آشنایی زنان با کارآفرینی، میزان آشنایی با مزایای راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک، اولویت یک تا ۴ را به خود اختصاص دادند.

جدول ۲- اولویت‌بندی گویه‌های آگاهی و مهارت شخصی پاسخگویان پیرامون کارآفرینی

Table 2. Ranking the items related to the respondents' personal awareness and skill about entrepreneurship

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	اولویت
میزان آشنایی با کارآفرینی	۳/۵۴	۰/۹۹	۰/۲۷۹	۳
میزان اعتقاد و باور به توسعه کارآفرینی	۳/۹۴	۱/۰۲	۰/۲۵۸	۲
میزان علاقه به کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک	۴/۱۹	۱/۰۲	۰/۲۴۳	۱
میزان آشنایی با مزایای راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک	۳/۷۱	۱/۰۶	۰/۲۸۵	۴
تعداد شرکت در کلاس‌های آموزشی آشنایی با کارآفرینی	۳/۲۴	۱/۳۷	۰/۴۲۲۸	۶
تعداد شرکت در کلاس‌های آموزشی مرتبط با کارتولیدی	۳/۰۲	۱/۳۴	۰/۴۴۳	۸
میزان برخورداری از آموزش‌های فنی وحرفه‌ای	۲/۶۷	۱/۲۷	۰/۴۷۵	۹
میزان آشنایی با دانش و مهارت حقوقی، مالی وحسابداری	۲/۸۹	۱/۲۸	۰/۴۴۲۹	۷
میزان آشنایی با دانش و اطلاعات در زمینه‌ی بازاریابی	۲/۸۸	۱/۰۹	۰/۳۷۸	۵

مقیاس: خیلی زیاد=۵، زیاد=۴، تا حدودی=۳، کم=۲، خیلی کم=۱

شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی

برای سنجش شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستائی، تعداد ۱۶ گویه به عنوان شاخص‌های آموزشی در پرسشنامه مطرح شد. بر اساس نتایج به دست آمده، همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود همه گویه‌های آموزشی مورد بررسی به میزان قابل‌قبولی بر توسعه کارآفرینی مؤثر بوده‌اند. ولی از بین این گویه‌ها، ۵ مورد دارای اولویت بالاتری بودند که به ترتیب عبارتند از: بازدید از کسب‌وکارهای موفق مرتبط با حوزه کاری زنان، تأکید بر روش‌های آموزش عملی در دوره‌های کارآفرینی، آشنایی با زنان کارآفرین برتر و موفق و بهره‌مندی از نظرات و خدمات آموزشی آنان، شرکت در کارگاه‌های آموزشی در خصوص کسب‌وکار تولیدی و بهره‌مندی از آموزش‌های ارائه شده از طریق رسانه‌های جمعی مرتبط با کسب‌وکار آن‌ها.

بر اساس نتایج به‌دست آمده از آزمون تحلیل عاملی مقدار KMO به میزان ۰/۸۵۵ و آزمون بارتلت با اطمینان ۹۹ درصد معنی‌دار شد. این امر بیانگر آن است که داده‌ها شرایط لازم برای انجام آزمون تحلیل عاملی را دارا می‌باشند. طبق نتایج جدول ۴، شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی به ۳ عامل دسته‌بندی شد که به ترتیب اهمیت، عامل آموزش‌های تخصصی کسب‌وکار و کارآفرینی با واریانس ۷۷/۵۷۵ به عنوان عامل اول، استفاده از اطلاعات و تجارب دیگران با واریانس ۶۶/۵۴۳ به‌عنوان عامل دوم و استفاده از رسانه‌ها و اینترنت با واریانس ۶۰/۳۷۹ به‌عنوان عامل سوم می‌باشد.

جدول ۳- اولویت‌بندی شیوه‌های آموزشی مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان

Table 3. Ranking the educational methods affecting women's entrepreneurship development

گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییر	اولویت
شرکت در کارگاه‌های آموزشی آشنایی با کارآفرینی	۳/۷۴	۱/۹۹	۰/۵۳۲	۱۶
شرکت در کارگاه‌های آموزشی کسب‌وکار تولیدی	۳/۶۹	۱/۱۹	۰/۳۲۲	۴
شرکت در کارگاه‌های آموزشی فرآوری و بسته‌بندی محصولات کشاورزی	۳/۵۳	۱/۳۵	۰/۳۸۲	۱۳
شرکت در کارگاه‌های آموزشی آشنایی با مدیریت مالی و حسابداری	۳/۱۵	۱/۲۵	۰/۳۹۶	۱۴
شرکت در کارگاه‌های آموزشی آشنایی با بازاریابی و شیوه‌های آن	۳/۵۴	۱/۳۳	۰/۳۷۵	۱۲
تاکید بر روش‌های آموزش عملی کارآفرینی	۳/۵۱	۱/۰۷	۰/۳۰۴	۲
بهره مندی از آموزش‌های ارائه شده از طریق رسانه‌های جمعی (رادیو، تلویزیون) مرتبط با کسب‌وکار	۳/۴۴	۱/۱۳	۰/۳۲۸	۵
بهره‌مندی از کتاب و مجلات و نشریات مرتبط با موضوع کسب‌وکار	۳/۳۱	۱/۲۰	۰/۳۶۲	۱۰
بهره‌مندی از آموزش‌های ارائه شده ازطریق سی‌دی‌های ترویجی مرتبط با کسب‌وکار شما فیلم‌های آموزشی	۳/۲۷	۱/۱۱	۰/۳۳۹	۶
بهره‌مندی از اینترنت و آموزش مجازی	۳/۲۳	۱/۳۹	۰/۴۳۰	۱۵
میزان دسترسی به کارشناسان ترویجی	۳/۶۲	۱/۲۷	۰/۳۵۰	۸
میزان دسترسی به شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای	۳/۵۰	۱/۲۰	۰/۳۴۲	۷
بازدید از کسب‌وکارهای موفق	۳/۵۶	۱/۰۸	۰/۳۰۳	۱
آشنایی با زنان کارآفرین برتر، با تجربه و موفق	۳/۴۱	۱/۰۷	۰/۳۱۳	۳
میزان آشنایی با روش‌ها، ابزار و شیوه‌های جدید تولید	۳/۳۵	۱/۱۹	۰/۳۵۵	۹
آشنایی و بکارگیری روش‌های آموزشی جدید بازاریابی، توزیع و فروش محصولات تولیدی	۳/۵۱	۱/۲۸	۰/۳۶۴	۱۱

مقیاس: خیلی زیاد=۵، زیاد=۴، تا حدودی=۳، کم=۲، خیلی کم=۱

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

جدول ۴- تحلیل عاملی شیوه‌های آموزشی و بار عاملی

Table 4. Analyzing factors about educational methods and their factor eigenvalue

عامل	گویه‌ها	بارعاملی	درصد واریانس	درصد تجمعی
آموزش‌های تخصصی کارآفرینی	آشنایی با بازاریابی و شیوه‌های آن	۰/ ۸۵۲	۷۵/۵۷۵	۷۵/۵۷۵
	آشنایی تخصصی با کسب‌وکار تولیدی	۰/۸۲۲		
	آشنایی با کارآفرینی راه‌اندازی کسب‌وکار کوچک	۰/۷۹۴		
	در زمینه فرآوری و بسته‌بندی محصولات	۰/۷۲۳		
	آشنایی با مدیریت مالی و حسابداری	۰/۶۸۸		
استفاده از اطلاعات و تجارب موفق کارآفرینان	کارشناسان ترویجی و اطلاعات تخصصی آنان	۰/۷۴۹	۶۶/۵۴۳	۶۶/۵۴۳
	شرکتهای خدمات مشاوره‌ای و کارشناسان آن	۰/۷۴۸		
	زنان کارآفرین برتر و با تجربه و موفق	۰/۴۹۹		
	روش‌های آموزشی جدید بازاریابی و فروش	۰/۸۱۸		
	روش‌ها و ابزار آموزشی جدید تولید	۰/۷۶۲		
	بهره‌مندی از کتاب و نشریه مرتبط با کسب‌وکار	۰/۶۲۸		
رسانه‌ها و اینترنت	بازدید از کسب‌وکارهای موفق با حوزه کاری	۰/۵۸۸	۶۰/۳۷۹	۶۰/۳۷۹
	بهره‌مندی از اینترنت و آموزش مجازی	۰/۵۵۸		
	بهره‌مندی از فیلم آموزشی مرتبط با کسب‌وکار	۰/۵۱۳		
	تأکید بر روش‌های عملی در دوره‌های کارآفرینی	۰/۴۵۷		

نتایج این پژوهش نشان داد که میزان آگاهی زنان مورد مطالعه پیرامون کارآفرینی در حد متوسط می‌باشد. علاوه بر آن میانگین نگرش آن‌ها نسبت به نقش شیوه‌های آموزشی در توسعه کارآفرینی به نسبت بالا بود که نشان می‌دهد بیشتر آن‌ها نگرش مثبتی نسبت به نقش آموزش در توسعه کارآفرینی داشتند. این یافته، نتیجه پژوهش آراستی (۱) را تأیید می‌کند که معتقد بود از میان عوامل فرهنگی-اجتماعی مؤثر بر کسب‌وکار، عامل نگرش موافق اطرافیان به زنان کارآفرین نقش مهمی در توسعه کارآفرینی بین زنان دارد.همچنین طبق نتایج بدست آمده مشخص شد از بین شیوه‌های آموزشی مختلفی که بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی تاثیرگذار هستند، ۵ عامل نقش مهم‌تری را دارا می‌باشند. این شیوه‌ها به‌ترتیب شامل بودند از: بازدید از کسب‌وکارهای موفق مرتبط با حوزه کاری، تأکید بر روش‌های آموزش عملی در دوره‌های کارآفرینی، آشنایی با زنان کارفرین برتر و موفق و بهره‌مندی از نظرات و خدمات آموزشی آنان، شرکت در کارگاه‌های آموزشی در خصوص کسب وکار تولیدی و در نهایت بهره‌مندی از آموزش‌های ارائه شده از طریق رسانه‌های جمعی مرتبط با کسب‌وکار زنان کارآفرین روستایی.

نتایج به‌دست آمده از آزمون تحلیل عاملی نشان داد که شیوه‌های آموزشی مختلف مؤثر بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی را می‌توان به ۳ گروه، دسته‌بندی کرد که به‌ترتیب اهمیت، آموزش‌های تخصصی کسب‌وکار و کارآفرینی به عنوان عامل اول، استفاده از اطلاعات و تجارب مفید کارآفرینان به‌عنوان عامل دوم و استفاده از رسانه‌ها و اینترنت به‌عنوان عامل سوم می‌باشد. بنابراین لازمه‌ی توسعه‌ی کارآفرینی برای زنان روستایی فراهم کردن بسترهای لازم از طریق آموزش‌های تخصصی در زمینه‌ی راه‌اندازی کسب‌وکارهای مرتبط با روستا می‌باشد. پیشنهاد می‌شود برای توسعه بیشتر کارآفرینی در بین زنان روستایی از روش‌های آموزش عملی، از زنان کارآفرین موفق همچنین رسانه‌های جمعی برای آموزش‌های تخصصی استفاده شود.

منابع

1. Arasti, Z. 2006. Iranian Entrepreneurial Women, Effective Socio-Cultural Structure in Creating Entrepreneurial Businesses. Women Studies, 4(1): 93-119 (In Persian).
2. Baghersad, V., M. Alizadeh and S. Banadeky. 2013. Identifying the Key Factors of E-learning Entrepreneurship Success in Tehran State Universities. Entrepreneurship development, 5(3): 85-104. (In Persian).
3. Bird, B.J. and C.G. Brush. 2003. A Gendered Perspective on Organizational Creation. Entrepreneurship Theory and Practice, 26(3): 41-65.
4. Charmchian-Langroodi, M. and A. Amirbeygi. 2013. Investigating the Factors Affecting the Psychological Empowerment of Rural Women. Woman and society, 4(1): 165-192 (In Persian).
5. Cox, L.W., S.L. Muller and S.E. Moss. 2002. The impact of entrepreneurship education on entrepreneurial self-efficacy. International Journal of Entrepreneurship Education, 1(1): 29-45.
6. Dana, L.P. 2001. The Education and Training of entrepreneurs in Asia. Education + Training, 43(8/9): 405-416.
7. EC (European Commission). 2016. Entrepreneurship education at school in Europe. Eurydice report. Luxembourg: Publications office of the European Union.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

8. Firoozabadi, A. and L. Nasrollahi-Vasati. 2014. The Relationship between Social Trust and the Entrepreneurial Spirituality of Rural Women. Rural researches, 5(1): 25-44 (In Persian).
9. Ghadermarzi, H., A. Jamshidi, D. Jomeini and H. Nazari-Sarmazeh. 2015. Identifying Barriers to Entrepreneurship Development in Rural Women (Case Study: Shalil Village of Ardal Township). Regional planning, 17: 103-118 (In Persian).
10. Golrad, P. 2005. Factors Affecting On Development of Women's Entrepreneurship. Women studies, 3 (1): 101-123 (In Persian).
11. Golrad, P. 2006. Family and Strategies for Developing Iran's Women Entrepreneurship. Women Studies, 7(2): 131-149 (In Persian).
12. Golrad, P. 2008. Productivity of Iran's Women Entrepreneurs. Commercial Research Letter, 46: 179-209 (In Persian).
13. Hashim, F., N. Abdul Razak and Z. Amir. 2011. Empowering rural women entrepreneurs with ICT skills: an impact study of 1nita project in Malaysia. Procedia Social and Behavioral Sciences, 15: 3779-3783.
14. Hisrich, R.D. and M.P. Peters. 2002. Entrepreneurship (Fifth Edition). Boston BurrRidge IL Dubuque, IA Madison, WI, New York ,Sanfransisco, St, Louis, USA
15. Idrus, S., P.N. Mohd and M.Z. Abdul. 2014. The Effectiveness of Training Model for Women Entrepreneurship Program. Procedia. Social and Behavioral Sciences, 129: 82-89.
16. Iran's statistical yearbook. 2016. Iran's Statistic Center: Tehran (In Persian).
17. Jamshidi, A., D. Jomeini and H. Nazarisarmazeh. 2013. Investigating the Factors of Preventing and inhibiting the Development of Rural Women's Entrepreneurship. Woman and society, 4(2): 137-166 (In Persian).
18. Johannisson, B. 1991. University training for entrepreneurship: A Swedish approach. Entrepreneurship and Regional Development, 3(1): 67-82.
19. Kolagar, P. and M. Aghaei. 2014. Reviewing on the Agricultural Entrepreneurship Role on Rural Development. Entrepreneurship in Agriculture, 1(1): 61-83 (In Persian).
20. Lee, L. and P.K. Wong. 2005. Entrepreneurship Education: A Compendium of Issues. NUS Entrepreneurship Centre, National University of Singapore.
21. Mazlumi-Rezvani, M. 2013. The Role of Family in Developing Iranian Women's Entrepreneurship. Available on line at: http://digimaghale.ir/9682, Access on: October,18, 2016 (In Persian).
22. McElwee, G. 2005. Developing entrepreneurial skills of Farmers University of Lincoln, UK.
23. Mohammadi, Z. and F. Lashgarara. 2013. The Role of Entrepreneurship Education on Empowering the Rural Women Entrepreneurs of Ilam Province. The Agricultural Extension and Education Research, 6(2): 61-72 (In Persian).
24. Movahedi, R., A. Yaghoubi-Farani, M. Khodaverdian and S. Zarei. 2011. Surveying on Entrepreneurship Spirit of Agricultural Students and Methods of Improving the Entrepreneurship Education. The Agricultural Extension and Education Research, 3(3): 65-81 (In Persian).
25. Movahedi, R. and A. Yaghoubi-Farani. 2013. An Introduction on Rural Entrepreneurship. Hamedan: Bu-Ali Sina University publication, 310 pp (In Persian).
26. Peterman, N. and J. Kennedy. 2003. Enterprise education: influencing student's perceptions of entrepreneurship. Entrepreneurship Theory and Practice, 28(2): 124-144.
27. Poon, P.H.J., T.D. Thai and D. Naybor. 2015. Social capital and female entrepreneurship in rural regions: Evidence from Vietnam. Applied Geography, 35: 308-315.
28. Rahmati, M., M. Moghimi and M. Alvani. 2011. Analysis of Policy Making System for Informal Education of Entrepreneurship in Iran. Entrepreneurship development, 9(3): 7-35 (In Persian).
29. Roknoddin-Eftekhari, A. and H. Sojasi. 2014. Rural Development with Emphasis on Entrepreneurship. Tehran: SAMT publications. 196 pp (In Persian).
30. Saberian, M. and M. Saboori. 2015. Factor Analysis of Factors Affecting the Development of Rural Women's Entrepreneurship affiliated to Semnan's microcredit funds. Iran's Social Development Studies, 6(4): 107-115 (In Persian).
31. Salarzehi, H., A. Mirzadeh and A. Valinafas. 2016. Recognition and Development of Agricultural Entrepreneurship Opportunities in Rural Areas of Zarabad District. Entrepreneurship and Management Studies, 2(1-2): 111-130 (In Persian).
32. Seuneke, P. and B.B. Bock. 2015. Exploring the roles of women in the development of multifunctional entrepreneurship on family farms: an entrepreneurial learning approach. NJAS-Wageningen Journal of Life Sciences, 182: 1-10.
33. Sidhu, K. and Kaur, S. 2006. Development of Entrepreneurship among Rural Women. Journal of Social Science, 13(2): 147-149.
34. Singer, S., J.E. Amoros and D.M. Arreola. 2014. Global Entrepreneurship Monitor, Global report. Babson College, Wellesley, Monterrey, London Business School, London.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

35. Solomon, G.T., S. Duffy and A. Tarabishy, 2002. The State of Entrepreneurship Education in the United States: A Nationwide Survey and Analysis. International Journal of Entrepreneurship Education, 1(1): 1-22.
36. Sternberg, R. and S. Wennekers. 2005. Determinants and Effects of New Business Creation: Using Global Entrepreneurship Monitor Data. Small Business Economics, 24(3): 193-201.
37. Wong, P.K, Y.P. Ho and E. Autio. 2005. Entrepreneurship, innovation and economic growth: evidence from GEM data. Small Business Economics, 24(3): 335.
38. Yaghoubi-Farani, A., A. Soleymani, R. Movahedi and F. Eskandari. 2013. Impacts of Educational-Institutional Factors on Rural Women Entrepreneurship. Entrepreneurship Development, 6(2): 115-134 (In Persian).
39. Yaghoubi-Farani, A., A. Soleymani and R. Movahedi, 2014. Analyzing Factors Affecting on Rural Women Entrepreneurship. Women Psychological-Social Studies, 12(4): 7-42 (In Persian).
40. Zhu, L., O. Kara, H.M. Chu and A. Chu. 2015. Women entrepreneurship: Evidence from Vietnam. Journal of Business and Entrepreneurship, 26(3): 103-128.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

Surveying the Education Role on Entrepreneurship Development among Rural Women

Reza Movahedi[1] and Jalileh Soleymanian Broujeni[2]

1- Associate Professor, Bu-Ali Sina University, Hamedan, (Corresponding author: r.movahedi@basu.ac.ir)
2- M.Sc. Student, Bu-Ali Sina University, Hamedan
Received: July 11, 2017 Accepted: October 21, 2017

Abstract

According to rural women's contribution and importance also their entrepreneurial spirit, there is no doubt these two issues are very important to better achieve rural development programs if they will consider together. Therefore, the main aim of this study was to review the education role in improving rural women's entrepreneurship. The study population included all 110 rural women entrepreneurs in Borujen city, of those a sample of 86 people was selected by a simple randomized method. The content validity of questions was verified by a group of experts and specialists and reliability of the questions was done during a pre-test using a Cronbach's alpha coefficient and it was 0.899. Data were analyzed using SPSS software 19 version. The results showed that the women's awareness about entrepreneurship is at average level, but majority of them agreed to the role of education in improving entrepreneurship with a positive attitude. The results of factor analysis test revealed that the factors affecting the development of rural women entrepreneurship can be divided into three main factors that respectively were: specialized training about entrepreneurship, use from pioneer women's entrepreneurs' information and experiences, and use from mass media and internet. In order to develop entrepreneurship among rural women to use practical training courses, experienced women's entrepreneurs and modern media are strongly recommended.

Keywords: Borujen, Educational Courses, Entrepreneur's Women, Rural Development, Rural Entrepreneurship

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]